

EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

ASIA: Huoma- henkirikoksen uhrien läheiset ry:ltä pyydetty lausunto:

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi rikoksen uhrin oikeuksia, tukea ja suojelua koskevien vähimmäisvaatimusten vahvistaminen

EU- direktiivi ehdottaa *Uhrin oikeuksien lujittamista EU:ssa*, perusteena Sopimuksen 82 artikla, 2 kohta. Direktiivi ja kansalliset säädökset tarkentavat ja laajentavat direktiivin 2001/220/YOS soveltamisalaa, joka mm.

- edistää **oikeutta ihmisarvoon, elämään ruumiiseen ja henkiseen koskemattomuuteen, yksityis- ja perhe-elämään, ...lasten oikeuksia...** oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (2011/0129 COD (2))
- tunnistaa ja tunnustaa uhriutumisen, riippumatta rikosentekijän tunnistamisesta, syyttämisestä tai tuomiosta; **henkirikoksissa erityisesti perheenjäsenten perustellun intressin, kärsimyksen ja vahingon – ja siitä seuraavan tuen ja avun tarpeen ja näiden ratkaisevan merkityksen toipumisessa** ((2011/0129 COD (9))

NÄKÖKOHTIA HENKIRIKOSUHRIEN LÄHEISILTÄ:

- **Henkirikoksessa läheiset ja muut omaiset ovat rikoksen välittömiä uhreja**
- Kaikkia direktiivin säädöksiä tulisi konkreettisissa ohjeissa soveltaa myös henkirikosuhrin läheisiin (vrt. 2. artikla)
- **Tarve ja tasavertainen oikeus** kunnioittavaan ja arvostavaan kohteluun koskee myös henkirikoksen uhrin läheistä sekä oikeus
 - o välittömään tukeen jo ennen rikosilmoituksen tapahtumista sekä
 - o apu ja tuki kaikissa prosessiin osallistuvissa julkisissa ym. tahoissa
 - o aktiivisesti tarjottua tietoa ja kriisiapua,
 - o henkinen tuki ja sosiaalinen ja oikeusopillinen apu pitkässä traumaattisessa kriisiprosessissa
 - o oikeus tietoon oikeusprosessin eri vaiheissa sekä
 - o taloudelliseen turvallisuuteen ja korvauksiin sekä välittömissä menoissa että korvaavana oikeutena, joka voisi palauttaa luottamusta oikeusvaltioiden järjestelmään

PERUSTELUT:

1. Henkirikoksen kohdanneet läheiset ovat välittömiä uhreja

- tyttären/pojan, äidin/isän, sisaren/veljen tai puolison menettäminen koskettaa ihmiselämää enemmän kuin talon, auton tai muun omaisuuden menettäminen tai seurauksiltaan pienempi väkivaltainen teko ja on vakavuudeltaan suurempi riski ja uhka työkyvylle sekä terveydelle kuin hengissä säilyneen uhrin omaisilla.
- Perusteluissa he ovat toissijaisia uhreja, joiden oikeutta surmatun ihmisarvoon, elämään, yksityis- ja perhe-elämään ja turvalliseen tulevaisuuteen on läheisen surman kautta loukattu. Elämässään he joutuvat *kärsimään* ei vain välillisesti, vaan

suoraan omassa elämässään, henkirikoksen aiheuttaman kärsimyksen, moninkertaistuneet terveys- ja työkykyuhat sekä taloudellisen haitan.

- Aikuiset lapset ovat olleet vanhemmilleen ”investointi”, ja osa sosiaalista pääomaa, lapsille ja puolisoille surmattu vanhempi on välitön menetys ja turvaverkon osa jota lainsäädännön tulisi erityisesti suojella ja sisaruksille, henkisen ja sosiaalisen pääoman lisäksi vertaisen menettäminen rikoksessa uhkaa erityisesti luottamusta oikeudenmukaiseen ja turvalliseen yhteiskuntaan.

2. Henkirikoksissa omaiset ja jäljellejääneet läheiset ovat uhrin edustajia oikeusjärjestelmässä.

- Perheenjäseniä direktiivin johdantosäännöksessä ovat lapset, avo- tai aviopuoliso, rekisteröidyn parisuhteen osapuoli, suoraan ylenevässä ja alenevassa polvessa olevat sukulaiset, sisarukset sekä huollettavat.
- Läheisen surma on enemmän kuin ”henkistä väkivaltaa” ja menetys aineellista menetystä suurempi, joka koskettaa loppuelämän kaikkia vaiheita. Surmatyö uhkaa koko elämän mielekkyyttä ja traumatisoi läheisen usein vuosikymmeniksi, ilman asianmukaista apua.

3. Oikeusprosessi

- Läheisillä on erityinen intressi ja tulisi olla yhtäläinen oikeus muihin rikosuhreihin verrattuna saada tietoa syyteharkinnan etenemisestä, syytteestä ja lopullisesta tuomiosta kuin muillakin rikosuhreilla ja maksutonta tukea oikeusprosessiin, sekä alkuvaiheessa että valitustilanteissa.
- haavoittuvina heillä voi olla erityinen tuentarve oikeusprosessin aikana.

4. Henkirikos tekee läheisestä väkivallan uhrin.

Henkirikos kohdistuu yhteiskuntaan sen lisäksi että se vaatii välittömät uhrinsa ja saa lähipiirin uhrin asemaan. Kaikessa yhteydenpidossa viranomaisen, uhrin tukipalvelujen ja korvaan oikeuden palvelujen suhteen henkirikoksen uhrin perhe ja läheiset on tunnistettava ja tunnustettava! Heidän oikeudelliset tarpeensa voidaan oikeusjärjestelmässä turvata, sillä kyse ei ole yhteiskunnan talouden kannalta mittavasta/mahdottomasta asiasta, mutta uhriutuneen läheisen kannalta erittäin merkittävästä asiasta.

- Läheisten tunnistaminen uhriksi ja **tarve tulla ”erityisen haavoittuva” -arviointiin piiriin** tulisi kuulua direktiiviin sovellutusohjeisiin - siitäkkin huolimatta, tai siksi juuri, että yhteiskunnassamme pahan sigmatilisointi ja torjuminen on yleistä ja läheisten leimaaminen ja loukkaaminen puheilla ”juomaseuroista” tai ”perhepiirin väkivallasta” ohjaa jopa viranomaisia/auttajia vähättelevään ja leimaavaan kohteluun.
- Henkirikosuhrin läheiset joutuvat julkisen mielenkiinnonkohteiksi, jota media usein ruokkii. Tämä tekee läheisten tilanteesta yhä haavoittavamman, jopa niin että elämän jälleenrakennus pitää tehdä uudella paikkakunnalla. Tässä henkirikosperheessä elävät lapset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa.

5. Henkirikoksen uhrin omaisille tulee turvata sama oikeus yksilölliseen arvioon

ja sen perusteella määriteltyyn *tukeen, neuvontaan ja kriisiapuun* sekä tarpeen mukaan terapeuttiseen tukeen. Perheenjäsenet kohtaavat yksilöllisen ja lamaannuttavan traumaattisen kivun ja henkisen kärsimyksen. Tämä kärsimys ei ole vähäisempi yksilötasolla kuin koulusurmien tai muiden isojen murhenäytelmien uhrien omaisilla, jotka ovat yleisemmin tunnistettuja.

- **Lainsäädännöllä, julkisten toimijoiden ammattitaidolla sekä virnaomaisten ja järjestöpohjaisten auttajien selkeillä ohjeilla, yhteistyöllä ja työnjaolla tulee**

turvata läheisten oikeus välittömään, kunnioittavaan ja oikeudenmukaiseen kohteluun rikoksen kohdatessa kuin muillakin rikosuhreilla. Heillä on **tiedon tarve** erityisen haavoittavissa olosuhteissa samoin kuin terrori-iskun tai suuronnettomuuden keskellä olevilla, **tuen tarve**, joka jää usein tunnistamatta ja tunnustamatta ja sivuutettu **korvausoikeudellinen perusoikeus**. Useilla surmatun läheisillä tuen tarve jatkuu vuosia.

- Useimmiten poliisin toiminta kohdistuu rikostapahtumaan ja terveydenhuollossa kohteena on uhrin pelastusyrityksen lisäksi kuoleman toteaminen ja siihen liittyvät toimenpiteet. Unohtuvatko lähipiirin tarpeet: sokin ensiapu, tiedonsaantitarve, tuen tarve ja käytännön apu? **Tuen saaminen on sattumanvaraista – ja siksi siihen tulisi direktiivin kansallisissa ohjeissa vielä painokkaammin ottaa kantaa.**

6. Korvausoikeus.

Ilman hallinnollista ja byrokraattista taistelua henkirikosuhrin läheisiä tulisi auttaa selviämään äkillisistä ja pitkäaikaisista taloudellisista haasteista, jotka ovat rikoksen välittömiä seurauksia.

- äkillisen ja oikeustajua loukkaavan tapahtuman aiheuttama kriisi ja trauma.
- lievät tuomiot, lyhennetyt tuomion kärsimiset ja vainajan häpäisevä kohtelu raaissa surmatöissä loukkaa erityisesti omaisten oikeustajua.
- kuolemasta aiheutuneet välittömät toimenpiteet ja kustannukset (hautaus ym.)
- Oikeuskäsittelyn aiheuttaman pitkän kuormituksen ja siihen liittyvät kustannukset ja taloudelliset riskit.
- lapsiperheissä yksinhuoltajuuteen liittyvän taloudellisen ja henkisen riskin ja arjen uudelleenrakentamisen haasteet
- traumaattinen kriisi- ja suru, josta seuraa pitkäaikaisia uhkia työkyvylle, mielenterveydelle ja terapiatarvetta, joka nousee suoraan tapahtumasta
- aikuisten lasten vanhemmilla on haasteena koko tulevaisuuden uudelleen-orientoituminen, suhde muihin lapsiin ja lapsenlapsiin, omaan vanhuuteen jne.

Omaisilla tulisi olla yhtäläinen oikeus tapahtuman vääryyden tunnustamiseen ja korvausten konkreettiseen, joustavaan ja yhdenmukaiseen toteutumiseen tuomiosta tai tuomitun tilanteesta riippumatta Valionkonttorin kautta. ”Korvauksen saaminen on yksi uhrin perustarpeista” ja se tunnustaa tapahtuman vääryyden ja voi osaltaan palauttaa luottamusta oikeusjärjestelmään ja kansalaisen ihmisoikeuksiin. Heillä tulisi olla yhdenvertainen ja oikeudenmukainen korvausoikeudellinen oikeus ei vain kuolemantapauksesta johtuviin välittömiin menoihin (kuten nykyisin), vaan siihen korvaukseen joka helpottaa elämän uudelleen rakentamista.

- Jos oikeusjärjestelmä olisi suojeleva uhriin nähden, ei erityistä todistelua *läheisestä suhteesta* tarvita lähiomaisilta.
- Korvaavan oikeuden korvauksia ei käytännössä juuri kukaan saa, ja epäluottamus yhteiskuntaan ja sen oikeusjärjestelmään on kivulias osa traumaattista tapahtumaa

Viranomaisten ja auttamistahojen, myös erikoissairaanhoidon järjestelmän kattava **koulutus** ja jokaisen kohtaavan auttajan **kunnioittavan asenteen turvaaminen** on pitkä, mutta tarpeellinen tie, ettei kriisi-terapiapalvelujen ja vapaaehtoisten palvelujärjestelmien vähiä resursseja tarvitse käyttää surmasta aiheutuneiden ”palvelu- ja viranomaisvirheiden ja -loukkaamisten” suremiseen, vaan prosessi pääsee etenemään kohti toipumista ja surutyötä läheisen poismenon johdosta.

Oulussa 9.9.2011

Irja Tiensuu
puheenjohtaja

Taina Turunen
toiminnanjohtaja